

KUOPION KAUPUNGIN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA

Määräys OPH-700-2022

Kasvun ja oppimisen lautakunta 7.6.2022

Sisällys

Johdanto.....	5
1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat	6
1.1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus.....	6
1.2. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma	7
Kuopion kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma	9
1.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	10
Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma Kuopiossa	12
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	13
2.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	13
Varhaiskasvatuksen järjestäminen Kuopiossa	16
2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot.....	17
Varhaiskasvatuksen toimintamuodot Kuopiossa.....	19
2.3. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	20
Varhaiskasvatus osana kasvun ja oppimisen polkua Kuopiossa	21
2.4. Arvoperusta	21
Kuopion varhaiskasvatuksen arvoperusta.....	23
2.5. Oppimiskäsitys	24
Oppimiskäsitys Kuopion varhaiskasvatuksessa	25
2.6. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	25
2.7. Laaja-alainen osaaminen	26
Laaja-alainen osaaminen Kuopion varhaiskasvatuksessa	26
Ajattelu ja oppiminen.....	27
Ajattelu ja oppiminen Kuopion varhaiskasvatuksessa	27
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	27
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu Kuopion varhaiskasvatuksessa	28
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot.....	28
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot Kuopion varhaiskasvatuksessa	28
Monilukutaito	28
Digitaalinen osaaminen.....	29
Monilukutaito sekä digitaalinen osaaminen Kuopion varhaiskasvatuksessa.....	29
Osallistuminen ja vaikuttaminen	29

3.	Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri	30
3.1.	Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet	31
	Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet Kuopion varhaiskasvatuksessa	32
	Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	33
	Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä Kuopion varhaiskasvatuksessa	33
	Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö.....	33
	Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö Kuopion varhaiskasvatuksessa	34
	Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	34
	Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo Kuopion varhaiskasvatuksessa.....	35
	Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	35
	Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus Kuopion varhaiskasvatuksessa.....	35
	Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa.....	36
	Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa Kuopion varhaiskasvatuksessa	36
3.2.	Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	36
	Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt Kuopiossa	38
3.3.	Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	40
	Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	40
	Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö Kuopion varhaiskasvatuksessa	40
	Yhteistyö eri tahojen kanssa	41
	Yhteistyö eri tahojen kanssa Kuopion varhaiskasvatuksessa	42
4.	Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen.....	43
4.1.	Pedagogisen toiminnan viitekehys.....	43
	Pedagogisen toiminnan viitekehys Kuopion varhaiskasvatuksessa	44
4.2.	Pedagoginen dokumentointi.....	44
	Pedagoginen dokumentointi Kuopion varhaiskasvatuksessa.....	45
4.3.	Monipuoliset työtavat	46
	Monipuoliset työtavat Kuopion varhaiskasvatuksessa	46
4.4.	Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä.....	47
	Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä Kuopion varhaiskasvatuksessa.....	48
4.5.	Oppimisen alueet	48
	Kielten rikas maailma	49
	Kielten rikas maailma Kuopion varhaiskasvatuksessa	50
	Ilmaisun monet muodot.....	50
	Ilmaisun monet muodot Kuopion varhaiskasvatuksessa	52

Minä ja meidän yhteisömme	52
Minä ja meidän yhteisömme Kuopion varhaiskasvatuksessa	54
Tutkin ja toimin ympäristössäni.....	54
Tutkin ja toimin ympäristössäni Kuopion varhaiskasvatuksessa	55
Kasvan, liikun ja kehityn	55
Kasvan, liikun, kehityn Kuopion varhaiskasvatuksessa	57
4.6. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	58
Kieleen ja kulttuuriin liittyvät tarkentavat näkökulmat Kuopion varhaiskasvatuksessa.....	59
Kaksikielinen varhaiskasvatus.....	59
Kaksikielinen varhaiskasvatus Kuopion varhaiskasvatuksessa	61
5. Lapsen tuki.....	62
5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut	62
Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut.....	62
Tuen järjestäminen Kuopion varhaiskasvatuksessa.....	64
5.2. Yhteistyö tuen aikana	64
Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö	64
Monialainen yhteistyö.....	65
Yhteistyö tuen aikana Kuopion varhaiskasvatuksessa	66
5.3. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	66
Tuen toteuttaminen Kuopion varhaiskasvatuksessa	67
Yleinen tuki	67
Tehostettu tuki	68
Erityinen tuki.....	68
Tuen muodot	68
5.4. Lapsen tuen arviointi	69
5.5. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	70
5.6. Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista	71
Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista Kuopion varhaiskasvatuksessa	73
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus	75
Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus Kuopiossa	75
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	76
7.1. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	76
Toiminnan arviointi ja kehittäminen Kuopion varhaiskasvatuksessa	78
Lähteet	80

Liitteet.....81

Johdanto

Opetushallitus määräsi uusista varhaiskasvatussuunnitelman perusteista 18.2.2022. Perusteet uudistettiin vastaamaan varhaiskasvatustilain muutoksia, jotka tulevat voimaan 1.8.2022. Määräyksen (OPH-700-2022) mukaan kunnan, kuntayhtymän tai yksityisen palveluntuottajan on laadittava paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma noudattaen uusia varhaiskasvatussuunnitelman perusteita. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma tulee ottaa käyttöön 1.8.2022.

Kuopion kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2022 perustuu varhaiskasvatustilain (540/2018) ja valtakunnalliseen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022-asiakirjaan. Kuopion kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma koostuu valtakunnallisista Varhaiskasvatussuunnitelman perusteista täydennettynä paikallisilla painotuksilla, joissa kuvataan kuopiolaisen varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria ja -tapoja. Kuopion varhaiskasvatussuunnitelma kattaa kuvauksen päiväkotitoiminnan, perhepäivähoidon ja avoimen varhaiskasvatustoiminnan pedagogisesta järjestämisestä. Kuopion varhaiskasvatussuunnitelma toimii pedagogista johtamista, arviointia ja kehittämistä ohjaavana asiakirjana.

Kuopion varhaiskasvatussuunnitelma on 1.8.2022 alkaen velvoittava asiakirja, joka koskee kunnallista varhaiskasvatusta sekä yksityistä ja muiden tahojen järjestämää ja kaupungin valvomaa varhaiskasvatusta. Nämä palveluntuottajat noudattavat Kuopion varhaiskasvatussuunnitelmaa ja kirjaavat omat painotuksensa erillisiin toimintasuunnitelmiin. Palvelun tulee olla vähintään saman tasoista kuin Kuopion kunnallinen varhaiskasvatus, joka on kuvattu Kuopion kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa.

Kuopion varhaiskasvatussuunnitelman päivittämiseksi vuonna 2019 koottu vasutyöryhmä on jatkanut toimintaansa edellisen päivitystyön jälkeen säännöllisesti toimivana palaverirakenteena varhaiskasvatussuunnitelman jalkauttamiseksi. Työryhmä hyödynsi päivitystyössä kunnalliseen ja yksityiseen varhaiskasvatukseen suunnattujen vasukyselyiden tuloksia. Kysely toteutettiin marras-joulukuussa 2021 sekä henkilöstölle että huoltajille ja heidän lapsilleen.

Kuopiossa varhaiskasvatuspalvelut on ollut osa Kasvun ja oppimisen palvelualueita jo vuodesta 2009. Lapsen kasvu, kehitys ja oppiminen nähdään pedagogisena jatkumona varhaiskasvatuksesta esiopetuksen kautta kouluun ja toiselle asteelle, lukiokoulutukseen ja yliopisto-opintoihin. Varhaiskasvatus on luonnollinen osa lapsen ja nuoren oppimispolkua.

Kuopion varhaiskasvatussuunnitelman mukainen toiminta varhaiskasvatuksessa tukee Kuopion kaupungin strategiaa. Varhaiskasvatuksen laatu heijastuu hyvinvoivien lasten kautta perheiden hyvinvointiin ja lisää kaupungin vetovoimaisuutta. Kaupungin strategian mukaisesti: ”Kuopiossa lapset ovat etusijalla – täällä on hyvä kasvaa.”

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatustilain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustilain, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki, on osa varhaiskasvatusta². Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusiivisuuden periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvu ympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

1.1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁵.

---

¹ Varhaiskasvatustilain (540/2018)

² Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

³ Varhaiskasvatustilain 3 §

⁴ HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatustilain muuttamisesta, s. 30–31

⁵ Varhaiskasvatustilain 2 §

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁶.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁷. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoitettaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.⁸

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁹
- kotoutumissuunnitelma¹⁰
- yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma¹¹.

---

⁶ Varhaiskasvatuslaki 21 §

⁷ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁸ Varhaiskasvatuslaki 22 §

⁹ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

¹⁰ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

¹¹ Suositus

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen¹².

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹³.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁴. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹⁵ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁶ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

---

¹² Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹³ Varhaiskasvatuslaki 8 §

¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 65–73 §

¹⁶ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

Kuopion kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita täydentää Kuopion kaupungin varhaiskasvatuksen omat linjaukset ja painotukset, jotka on esitetty tässä asiakirjassa tummennetulla pohjalla perusteiden tekstin jälkeen. Kuopion kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu suomen kielellä. Jatkossa tästä asiakirjasta käytetään nimitystä Kuopion varhaiskasvatussuunnitelma. Kasvun ja oppimisen lautakunta hyväksyi Kuopion kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman 7.6.2022.

Varhaiskasvatuksen toimintayksiköt noudattavat Kuopion varhaiskasvatussuunnitelmaa. Yksiköissä laaditaan tiimeittäin varhaiskasvatussuunnitelmaan pohjautuva ryhmävasu. Perhepäivähoidossa ryhmävasun korvaavat pedagogiset tiimitehtävät, joiden aiheet ja toteutus suunnitellaan vuodeksi kerrallaan. Yksityiset palveluntuottajat laativat omat toimintasuunnitelmansa, jotka pohjautuvat soveltuvin osin Kuopion varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvopohja täydentyy Kuopion omilla varhaiskasvatuksen arvoilla, joita ovat palveluhenkisyys, luottamuksellisuus sekä lasten ja perheiden osallisuus. Varhaiskasvatus tukee lapsen kasvua itseensä luottavaksi, yhteistyökykyiseksi ja vastuuntuntoiseksi ihmiseksi.

Kuopion varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen

Kuopion varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa on huomioitu seuraavat paikallisen tason suunnitelmat:

- Esiopetuksen opetussuunnitelma sisältäen Kuopion valmistavan opetuksen opetussuunnitelman kuusivuotiaalle
- Perusopetuksen opetussuunnitelma
- Kuopion hyvinvointikertomus ja -suunnitelma 2021–2025

Kuopion varhaiskasvatussuunnitelman päivittämiseksi koottiin vasutyöryhmä keväällä 2019. Työryhmään kuului edustus jokaiselta kaupungin varhaiskasvatusalueelta, yksityisen varhaiskasvatuksen palveluohjaaja, konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja sekä palvelupäällikkö. Vasutyöryhmä on jatkanut toimintaansa edellisen päivitystyön jälkeen säännöllisesti toimivana palaverirakenteena varhaiskasvatussuunnitelman jalkauttamiseksi. Työryhmä hyödynsi päivitystyössä kunnalliseen ja yksityiseen varhaiskasvatukseen suunnattujen vasukyselyiden tuloksia. Kyselyt toteutettiin marras- joulukuussa 2021 sekä henkilöstölle että huoltajille ja heidän lapsilleen. Päivitystä tehtiin yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollon sekä lasten kuntoutuksen kanssa. Vasutyöryhmässä käsitellyt asiat vietiin aluekokouksiin ja sieltä edelleen toimintayksiköihin ja perhepäivähoitoon käsiteltäväksi henkilöstön kanssa. Vasutyöryhmä jatkaa työskentelyään ja ohjaa päivitetyn varhaiskasvatussuunnitelman jalkauttamista toimintayksiköissä. Päivitetystä varhaiskasvatussuunnitelmasta järjestetään koulutuksia sekä kunnallisen että yksityisen varhaiskasvatuksen henkilöstölle. Tämän varhaiskasvatussuunnitelman lopussa on luettelo teksteissä mainituista käsikirjoista ja oppaista (liite 1).

Kuopion varhaiskasvatussuunnitelmassa palvelun järjestämistä ja varhaiskasvatustoimintaa koskevaa arviointia sekä ulkopuoliseen arviointiin osallistumista kuvataan luvussa 7 Toiminnan arviointi ja kehittäminen.

1.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁷. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁸ ja tarpeet. Myös lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁹. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista.²⁰

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa²¹.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.²²

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²³.

---

¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 23 §

¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 148/2021 s. 34

¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁰ HE 148/2021, s. 34

²¹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²² Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 148/2021 s. 34

²³ Terveydenhuoltolaki (1326/2010) 8 §

Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁴. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.²⁵ Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostetua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti²⁶. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestykseen, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²⁷. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.²⁸

---

²⁴ Varhaiskasvatuslaki 41 §

²⁵ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

²⁷ Varhaiskasvatuslaki 40 §

²⁸ Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

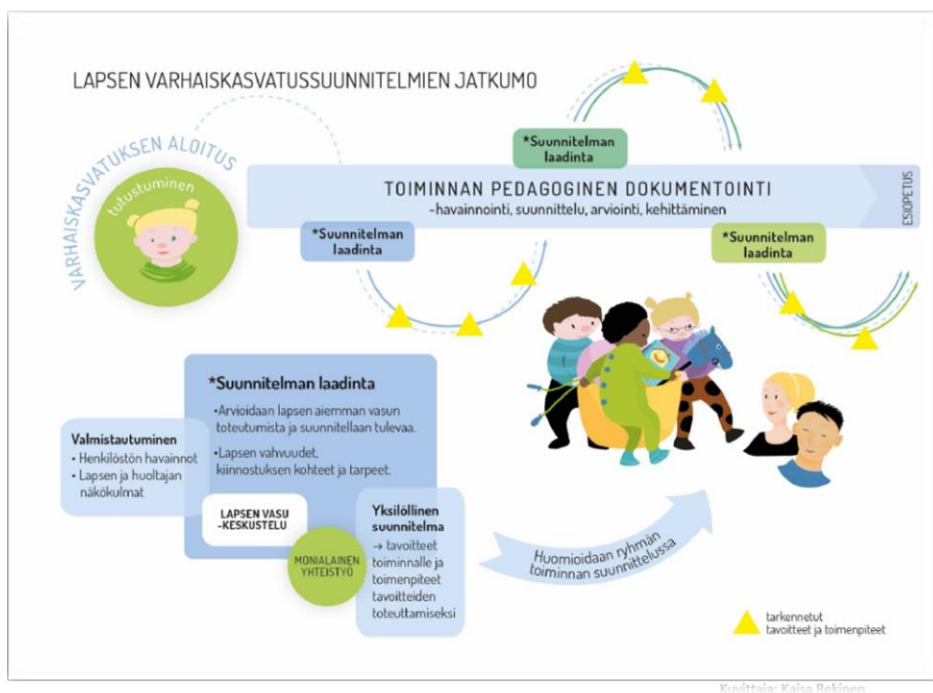
Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma Kuopiossa

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen on prosessi, joka alkaa silloin kun perhe tulee tutustumaan varhaiskasvatuksen palveluihin, ja päättyy, kun lapsi siirtyy kouluun. Lapsen oma varhaiskasvatussuunnitelma (lapsen vasu) on pedagoginen asiakirja, joka laaditaan yhdessä lapsen ja huoltajien kanssa jokaiselle päiväkodissa, perhepäivähoidossa ja avoimen varhaiskasvatustoiminnan kerhossa olevalle lapselle. Osana lapsen vasun laadintaa pidetään lapsen huoltajan kanssa vasukeskustelu vähintään kerran vuodessa ja aina lapsen tarpeiden sitä edellyttäessä. On myös tärkeää, että lapsi osallistuu ja tulee kuuluksi varhaiskasvatussuunnitelman laadinnan ja arvioinnin kaikissa vaiheissa.

Lapsen vasu on pedagoginen suunnitelma ja osa varhaiskasvatuksen pedagogista dokumentointia. Lapsen vasun laatimisesta ja kirjaamisesta päiväkodeissa vastaa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja. Kuopion kaupungin päiväkodeissa vasun kirjaaminen toteutetaan sähköisesti Muksunetti-sovelluksessa. Perhepäivähoitaja laatii lapsen vasun oman esihenkilönsä ohjaamana. Perhepäivähoidossa ja avoimessa varhaiskasvatustoiminnassa on käytössä paperinen lapsen vasulomake. Yksityisessä varhaiskasvatuksessa lapsen vasu laaditaan joko paperisena tai sähköisenä versiona.

Lapsen siirtyessä ryhmästä tai päiväkodista toiseen, hänen varhaiskasvatussuunnitelmansa näkyy Muksunetti-sovelluksen kautta uudessa ryhmässä tai päiväkodissa. Lapsen siirtyessä perusopetukseen tai muuttaessa toiseen kuntaan, huoltajat voivat tulostaa lapsen vasun itselleen. Perhepäivähoidossa, avoimessa varhaiskasvatustoiminnassa sekä yksityisessä varhaiskasvatuksessa huoltajat toimittavat lapsen vasulomakkeen uuteen varhaiskasvatusyksikköön. Tiedonsiirto korostuu erityisesti tilanteissa, joissa tieto ei siirry sähköisesti.

Kuopion kaupungin päiväkotien hoito- ja kasvatushenkilöstö laatii Kuopion varhaiskasvatussuunnitelmaan, ryhmänsä lasten vasuihin ja pedagogiseen dokumentointiin pohjautuvan ryhmävasun. Sen avulla suunnitellaan, dokumentoidaan, arvioidaan ja kehitetään koko lapsiryhmän henkilöstön ja yksittäisen työntekijän pedagogista toimintaa ja osaamista.

Kuvio 1. Opetushallitus 2017

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastavina aukioloaikoina²⁹. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustalain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana³⁰. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³¹.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti³². Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto³³.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³⁴. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatuslakiin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³⁵ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia³⁶ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta³⁷. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella³⁸. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös

---

²⁹ Varhaiskasvatuslaki 5 § 4 momentti

³⁰ Varhaiskasvatuslaki 1 §

³¹ Varhaiskasvatuslaki 1 ja 12 §

³² Varhaiskasvatuslaki 5 § 2 momentti

³³ Varhaiskasvatuslaki 52 §

³⁴ Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

³⁵ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

³⁶ Hallintolaki (434/2003)

³⁷ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

³⁸ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki³⁹, tasa-arvolaki⁴⁰, Euroopan ihmisoikeussopimus⁴¹, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁴², YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁴³, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴⁴ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴⁵.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁴⁶, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁴⁷. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatuslakia⁴⁸, sosiaalihuoltolaki⁴⁹, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁵⁰, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁵¹ ja terveydenhuoltolaki⁵² sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain⁵³ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;

---

³⁹ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

⁴⁰ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

⁴¹ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

⁴² YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁴³ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

⁴⁴ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

⁴⁵ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

⁴⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁴⁷ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

⁴⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁴⁹ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

⁵⁰ Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

⁵¹ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

⁵² Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

⁵³ Varhaiskasvatuslaki 3 §

- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁵⁴. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁵⁵. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁵⁶ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annettuja säädöksiä⁵⁷. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁵⁸. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatulaisissa⁵⁹.

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä

---

⁵⁴ Varhaiskasvatulaki 12 ja 19 §

⁵⁵ Varhaiskasvatulaki 10 §

⁵⁶ Varhaiskasvatulaki 11 §

⁵⁷ Varhaiskasvatulaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁵⁸ Varhaiskasvatulaki 25 §

⁵⁹ Varhaiskasvatulaki 75 §

ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1)⁶⁰. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁶¹. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁶².

Varhaiskasvatuksen järjestäminen Kuopiossa

Kuopion varhaiskasvatuspalvelut on hallinnollisesti osa Kasvun ja oppimisen palvelualueita, johon kuuluvat varhaiskasvatuspalvelut, perusopetus- ja nuorisopalvelut, lukiotoimi sekä kasvun ja oppimisen tuen palvelut. Vuoden 2023 alusta kasvun ja oppimisen tuen palvelut lakkaavat kaupungin järjestäminä, koska kuraattori- ja koulupsykologipalvelut siirtyvät Pohjois-Savon hyvinvointialueelle. Kuopion kaupungin hallintosäännön mukaan varhaiskasvatuspalveluiden järjestämisvastuu on kasvatusjohtajalla. Palvelujen tuotantovastuu on palveluprosesseittain palvelupäälliköillä. Lisäksi on erikseen sovittu toiminnan kehittämisvastuiden jakamisesta.

Kuopion kaupunki järjestää varhaiskasvatusta kunnallisena päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona ja avoimena varhaiskasvatustoimintana. Lisäksi kaupunki hankkii osan varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajilta. Yksityisen varhaiskasvatuksen neuvonnasta, ohjauksesta ja valvonnasta vastaavat yksityisen varhaiskasvatuksen palveluohjaajat yhdessä varhaiskasvatuksen hallinnon kanssa. Yksityistä varhaiskasvatusta on kuvattu tarkemmin oppaissa [Yksityinen varhaiskasvatus – opas perheille](#) sekä [Yksityinen varhaiskasvatus Kuopiossa – ohjeita ja sääntöjä palveluntuottajille](#).

Oppaat löytyvät Kuopion kaupungin verkkosivuilta osoitteesta www.kuopio.fi/fi/yksityinen-paivahoito.

Kuopiossa esiopetukseen osallistuvilla lapsilla järjestetään aamu- ja iltapäivisin varhaiskasvatusta pääsääntöisesti lapsen esiopetusryhmässä.

---

⁶⁰ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁶¹ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁶² Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta⁶³. Varhaiskasvatustoinnin ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatustoinnissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁶⁴. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatustalvituista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatustoinnin toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatustalvituksiin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.⁶⁵

Päiväkoteissa toteutettava varhaiskasvatustoinn on yleisin varhaiskasvatustoinnin toimintamuodoista. Päiväkoteissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoituksen ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä⁶⁶. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatustoinnin voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁶⁷.

Varhaiskasvatustalvi korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatustoinnin opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁶⁸. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatustoinnin opettajilla. Varhaiskasvatustoinnin opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatustoinnin henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatustalvitu. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁶⁹. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatustalvituksena⁷⁰. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁷¹. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

---

⁶³ Varhaiskasvatustalvi 1 §

⁶⁴ Varhaiskasvatustalvi 1 §

⁶⁵ Varhaiskasvatustalvi 4 ja 16 §

⁶⁶ Varhaiskasvatustalvi 34–38 §

⁶⁷ Varhaiskasvatustalvi 25 §

⁶⁸ Varhaiskasvatustalvi 2, 25 ja 35 §

⁶⁹ Varhaiskasvatustalvi 1 ja 38 §

⁷⁰ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatustalvituksista (753/2018) 2 §

⁷¹ Varhaiskasvatustalvi 38 §

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikki- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatustavan tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laajalaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän.⁷²

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa.⁷³

---

⁷² Varhaiskasvatustavan laki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

⁷³ Varhaiskasvatustavan laki 13 §

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot Kuopiossa

Kuopiossa varhaiskasvatusta tarjotaan kunnallisena ja yksityisenä varhaiskasvatustoimintana päiväko- deissa ja perhepäivähoitona sekä kunnan järjestämänä avoimena varhaiskasvatustoimintana.

Kuopion kaupungin päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatustoiminta

Kuopion päiväkodit toimivat lähipäiväkotiperiaatteella, jossa varhaiskasvatustoiminta pyritään järjestämään lähelle palvelun käyttäjiä. Lasten toiminta toteutetaan pienryhmätoimintana, jolloin lapsiryhmät ovat pedagogisesti muodostettuja, huomioiden lasten ikä ja lasten tuen tarve. Kokonaisvastuu lapsiryh- män pedagogisen toiminnan suunnittelusta, toteutumisesta ja arvioinnista on tiimivastaavalla varhaiskas- vatuksen opettajalla.

Huoltajien työstä tai opiskelusta johtuvan tarpeen mukaan lapsia on jatkettun aukiolon ja ympärivuoro- kautisen toiminnan päiväkodeissa. Tieto päiväkotien aukioloajoista löytyy Kuopion kaupungin verkkosi- vuilta www.kuopio.fi.

Kuopion kaupungin perhepäivähoito

Kuopiossa perhepäivähoitoa järjestetään

- Perhepäivähoitajan omassa kodissa tapahtuvana perhepäivähoitona
- Kolmiperhepäivähoitona, jossa perhepäivähoitaja toimii lasten kodeissa
- Kotiryhmänä, jossa työskentelee kaksi perhepäivähoitajaa toisen hoitajan kotona

Perhepäivähoitajat ovat suorittaneet perhepäivähoitajakurssin, ammattitutkinnon tai muun hoito- ja kas- vatusalan tutkinnon. Perhepäivähoitaja työskentelee itsenäisesti ja vastaa oman ryhmänsä toiminnasta. Jos ryhmäperhepäivähoidossa työskentelee yhdessä kolme hoitajaa, heistä yhdellä on oltava ammatillinen perustutkinto.

Perhepäivähoitaja voi hoitaa omassa kodissaan samanaikaisesti enintään neljää alle kouluikäistä lasta per- hepäivähoitajan lapset mukaan lukien, sekä lisäksi yhtä osapäivähoitoa tarvitsevaa esikoululaista tai kou- lulaista.

Kolmiperhepäivähoidossa ryhmäkoko määräytyy samoin perustein. Perhepäivähoitaja työskentelee per- heiden sopimuksen mukaisesti lasten kodeissa. Ruokahuollosta vastaa vuorollaan aina se perhe, jonka ko- dissa hoito tapahtuu. Perhepäivähoitaja voi erityistapauksissa hoitaa vain yhden perheen lapsia/lasta per- heen kodissa.

Kotiryhmissä voi kaksi hoitajaa samanaikaisesti hoitaa enintään kahdeksaa lasta, sekä näiden lisäksi osa- päiväisesti kahta esikoululaista tai koululaista.

Perhepäivähoidon varahoitoa toteutetaan erillisissä tai päiväkotien yhteydessä toimivissa varahoitoryh- missä, päiväkotiryhmissä tai toisten perhepäivähoitajien kotona. Varahoidon laatu varmistetaan takaa- malla mahdollisimman pysyvät ihmissuhteet lapselle sekä huolehtimalla lasta koskevasta tiedonsiirrosta hoitajan ja varahoitopaikan välillä.

Perhepäivähoitajan lähimpänä esihenkilönä toimii alueen perhepäivähoidonohjaaja tai päiväkodinjohtaja. Perhepäivähoidon ohjaus on hoitajan ja ohjaajan välistä ammatillista vuoropuhelua, jonka tavoitteena on ylläpitää hoitajan osaamista ja työhyvinvointia. Ohjauksen menetelminä Kuopiossa ovat työkokoukset, tii- mitoiminta, kotikäynnit, kehityskeskustelut ja yhteydenpito hoitajan kanssa KasvaNetin, sähköpostin ja puhelimen välityksellä.

Tiimityö perhepäivähoidossa on pedagogista keskustelua, vertaistukea ja toiminnan suunnittelua. Tiimi-toiminnalle on sovittu aika, paikka ja sisältö. Tiimityöskentelyllä vahvistetaan perhepäivähoidon laatua ja hoitajien ammatillisuutta.

Kuopion kaupungin avoin varhaiskasvatustoiminta

Kuopiossa on tarjolla maksutonta Kuopion varhaiskasvatussuunnitelman mukaista avointa varhaiskasvatustoimintaa avoimissa päiväkodeissa ja kerhoissa. Toiminta on tarkoitettu kotihoidossa oleville päivähoitokäisille lapsille eikä se vaikuta Kelan maksamaan [kotihoitontukeen](#).

Kerhotoimintaa järjestetään 2–5-vuotiaille lapsille 2–3 krt viikossa. Kerhopaikka lapselle haetaan Kuopion kaupungin verkkosivuilla olevalla sähköisellä lomakkeella (ks. alla oleva linkki tai verkko-osoite).

Avoimeen päiväkotiin lapsi osallistuu yhdessä huoltajansa kanssa itselle sopivana aikana ilman ennakoilmoittautumista.

[Avoimet päiväkodit ja kerhot | Kuopio](https://www.kuopio.fi/fi/avoimet-paivakodit-ja-kerhot) / <https://www.kuopio.fi/fi/avoimet-paivakodit-ja-kerhot>

2.3. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltaja ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntea jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁷⁴.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁷⁵

⁷⁴ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

⁷⁵ Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §

Varhaiskasvatus osana kasvun ja oppimisen polkua Kuopiossa

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö perustuu hyvään vuorovaikutukseen, jossa toteutuvat kuuleminen, kunnioittaminen, luottamuksellisuus ja dialogisuus.

Lapsen varhaiskasvatukseen aloittamiseen kiinnitetään erityistä huomiota. Huoltajilla on mahdollisuus tutustua toimintayksikköön ja lapsiryhmän toimintaan yhdessä lapsensa kanssa kahden viikon ajan. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen, tutustuen häneen huoltajien avulla tutustumisjakson aikana. Monikielisten lasten aloittaessa varhaiskasvatuksessa täytetään huoltajien kanssa Monikielisen lapsen aloitus varhaiskasvatuksessa –lomake. Lapselle on nimetty ryhmästä tietty työntekijä, joka huolehtii lapsen tutustumisvaiheeseen liittyvistä käytännöistä.

Lapsen siirtyessä ryhmästä tai päiväkodista toiseen huoltajien kanssa keskustellaan siirtymisestä ja mahdollisesta tiedonsiirrosta. Lähettävän päiväkodin johtaja huolehtii lapsen tiedonsiirrosta vastaanottavaan hoitopaikkaan ja varhaiskasvatuksen erityisopettajalle yhteistyössä huoltajien kanssa. Keskustelussa otetaan huomioon lapsen etu ja huoltajien mielipide.

Lapsen siirtyminen varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen tapahtuu sujuvasti sovittujen yhteistyökäytäntöjen mukaisesti. Lapsella ja perheellä on mahdollisuus tutustua esiopetusyksikköön ja sen henkilöstöön ennen esiopetuksen alkua.

2.4. Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁷⁶, varhaiskasvatuslain⁷⁷ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁷⁸.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestäväen elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

---

⁷⁶ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁷⁷ Varhaiskasvatuslaki 20 §

⁷⁸ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa⁷⁹. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁸⁰

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuoli, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkömyksiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁸¹. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

---

⁷⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁸⁰ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁸¹ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

Kuopion varhaiskasvatuksen arvoperusta

Kuopion kaupungin arvot on kuvattu toimintatapoina. Toimimme avoimesti, innostavasti, yhdessä ja asukasta varten. Kuopion visiona on olla hyvän elämän pääkaupunki, joka on ympäristöltään ainutlaatuinen ja innostava. Vision mukaisesti Kuopion yhtenä tavoitteena on olla paras paikka lapsille. Varhaiskasvatuksen omina arvoina korostuvat lisäksi palveluhenkisyys, luottamuksellisuus sekä lasten ja perheiden osallisuus. Kaupungin strategian pohjalta on laadittu varhaiskasvatuksen visio.

Kuopion kaupungin varhaiskasvatuksen vision mukaan hyvä lapsuus on uteliaisuutta, turvallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Lapset oppivat jotain uutta joka päivä ja he saavat aikuisetkin uteliaaksi maailmalle. Lapset saavat tutkia ja ihmetellä ympäristöä kaikilla aisteillaan. Lapset saavat leikkiä joka päivä kavereiden kanssa, eikä ketään saa kiusata. Kaikki opettelevat yhdessä keinoja vaikeiden tilanteiden ratkaisemiseen. Aikuiset pitävät lapsia sylissä ja halaavat. Lapsi saa rauhassa olla oma itsensä ja hänellä on tärkeä paikka porukassa. Hänen tulevaisuudellaan, toiveillaan ja ajatuksillaan on merkitystä ja niitä kuunnellaan.

Hyvän lapsuuden Kuopio. Hyvä lapsuus on uteliaisuutta, turvallisuutta ja yhteisöllisyyttä.

Otin jotain uutta joka päivä ja saan aikuisetkin uteliaaksi maailmalle. Saan tutkia ja ihmetellä ympäristöä kaikilla aisteillaani.

Saan leikkiä joka päivä kavereiden kanssa, eikä minua kiusata. Opettelemme kaikki yhdessä keinoja vaikeiden tilanteiden ratkaisemiseen.

Aikuiset pitävät minua sylissä ja halaavat. Saan rauhassa olla oma itsensä ja minulla on tärkeä paikka porukassa. Tulevaisuudellaan, toiveillaan ja ajatuksillaan on merkitystä ja niitä kuunnellaan.

KUOPIO
www.kuopio.fi

Kuopiolaisessa varhaiskasvatuksessa lapsella on oikeus hyvään sensitiiviseen perushoittoon, huolenpitoon ja läheisyyteen. Sensitiivisyys on henkilöstön kykyä tunnistaa lapsen tunnetiloja ja vastata niihin. Sensitiivinen aikuinen on lämmin ja osoittaa lapselle kiintymystä ja huolenpitoa. Hän arvostaa, kuuntelee, kunnioittaa, rohkaisee ja kehuu lasta sekä tunnistaa ja vastaa lapsen huolenaiheisiin ja tunnetiloihin tarkoituksemukaisesti.

Lisäksi lapsella on oikeus oikeudenmukaiseen ja tasavertaiseen kohteluun, fyysiseen ja psyykkiseen turvallisuuteen, tunteiden ilmaisuun ja käsittelyyn, sosiaalisten taitojen harjoitteluun, opetukseen, osallisuuteen ja leikkiin. Henkilöstön tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle ominaisimpana tapana toimia ja tarjota lapselle rauhallinen ja kiireetön toimintaympäristö.

Lapsella on oikeus tulla nähdyksi ja kuulluksi, hänellä on mahdollisuus olla osallinen itseään koskevissa asioissa ja hän saa kokemuksen siitä, että hän voi vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Henkilöstön tulee toimia tiedostaen lapsuuden arvo ja ainutlaatuisuus.

Henkilöstön tehtävänä on huomioida toiminnassaan eettinen kasvatus, jossa lapsia ohjataan empaattisuuteen, hyviin tapoihin, tasa-arvoisuuteen, itsestä ja kaverista huolehtimiseen sekä tunteiden ilmaisemiseen. Toisen kunnioittaminen, erilaisuuden hyväksyminen ja kiusaamisen ennaltaehkäisy ovat varhaiskasvatuksen keskeisiä periaatteita.

Vanhemmuuden ja kodin roolia vahvistetaan avoimella ja luottamuksellisella yhteistyöllä huoltajien kanssa.

2.5. Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiesaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatukseen ikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

Oppimiskäsitys Kuopion varhaiskasvatuksessa

Kuopiolaisessa varhaiskasvatuksessa oppimiskäsitys pohjautuu ns. kokopäiväpedagogiikkaan, jossa oppiminen korostuu kaikissa arjen tilanteissa ja toiminnoissa. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta toteutuu siten, että lapset osallistuvat ja saavat vaikuttaa toiminnan ja toimintaympäristön suunnitteluun. Leikki on kaiken oppimisen perusta. Leikkiessään lapsi prosessoi näkemäänsä, kokeemaansa ja kuulemaansa.

Varhaiskasvatuksessa lämmin vuorovaikutus ja myönteinen, kannustava ja turvallinen ilmapiiri ovat edellytyksenä lapsen oppimiselle. Henkilöstön säännölliset suunnittelu-, arviointi- ja palaverikäytännöt ja tiimityö ovat puolestaan edellytyksenä pedagogisen toiminnan toteuttamiselle.

2.6. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁸².

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatusta, opetusta ja hoitoa muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatusta, opetusta ja hoitoa painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

---

⁸² Varhaiskasvatustilanne 2 ja 23 §

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

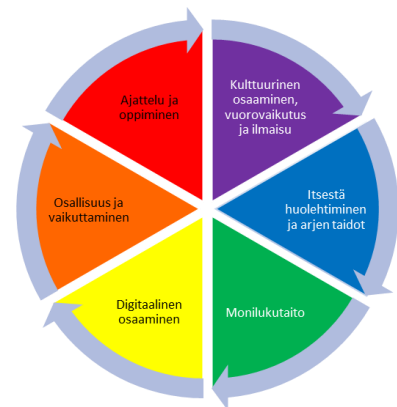
2.7. Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-alueita:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Laaja-alainen osaaminen Kuopion varhaiskasvatuksessa

Laaja-alaisen osaamisen alueita käsitellään monipuolisesti huomioiden lasten kiinnostusten kohteet sekä heidän ikä- ja kehitystasonsa. Laaja-alaisen osaamisen alueiden toteutumisen suunnittelu ja arviointi kirjataan Kuopiossa ryhmävasuun, joka ohjaa tiimin laadukasta pedagogista toimintaa.

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoita ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omaan kykyihinsä.

Ajattelu ja oppiminen Kuopion varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja. Lasten mielenkiinnonkohteet ja omat kysymykset ovat ajattelun ja oppimisen kehittymisen perusta. Kiireetön ilmapiiri ja henkilöstön sensitiivisyys mahdollistavat lasten pohdinnat ja omat oivallukset.

Teema- ja projektityöskentely sekä pienryhmissä toimiminen mahdollistavat lasten ajattelun ja oppimisen taitojen kehittymisen. Teema- ja projektityöskentelyä suunnitellaan ja toteutetaan lasten mielenkiinnon kohteiden tai lasten havainnoinnin ja pedagogisen dokumentoinnin pohjalta.

Keskeistä ajattelun ja oppimisen taitojen kehittämisessä on, että henkilöstö ja lapset ihmettelevät, oivaltavat ja tutkivat asioita ja ilmiöitä yhdessä. Hyvä lapsuus Kuopiossa on uteliaisuutta, turvallisuutta ja yhteisöllisyyttä.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitaitilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien ra-

kentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu Kuopion varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan kielellistä, kulttuurista ja katsomuksellista moninaisuutta yhteistyössä huoltajien kanssa osana lasten ja lapsiryhmien päivittäistä toimintaa. Henkilöstön myönteinen suhtautuminen lapsiryhmän kaikkia kulttuureja ja katsomuksia kohtaan vahvistaa lasten taitoja toimia kulttuurisesti moninaisessa yhteiskunnassa.

Henkilöstö vahvistaa lapsen kielellistä ilmaisua kielitietoisella toiminnallaan sanoittaen, mallittaen, kuunnellen ja kannustaen lapsia. Henkilöstö tukee lasten vuorovaikutusta ja kommunikaatiota monipuolisesti (ilmeet, eleet, näyttäminen, kuvat, puheen hidastaminen, piirtäminen).

Toimintatapoja kulttuurisen osaamisen, vuorovaikutuksen ja ilmaisun toteuttamiseen kuvataan **Kieli- ja kulttuuritietoinen varhaiskasvatus Kuopiossa –oppaassa**.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävä elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelystä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot Kuopion varhaiskasvatuksessa

Kuopion varhaiskasvatuksessa lasten liikuntaa edistäviä ja ravitsemus- ja ruokakasvatukseen liittyviä toimintatapoja kuvataan luvussa 4. Kuopion varhaiskasvatuksen julkaisemassa **Taaperon arki –käsikirjassa** kuvataan alle 3-vuotiaiden turvalliseen arkeen ja hyvinvointiin liittyviä toimintatapoja. Varhaiskasvatus-toiminnassa perushoitotilanteiden pedagogiikkaa arvostetaan ja hyödynnetään oppimistilanteina.

Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitys, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

Monilukutaito sekä digitaalinen osaaminen Kuopion varhaiskasvatuksessa

Kuopion kaupungin varhaiskasvatuksessa monilukutaitoa ja digitaalista osaamista toteutetaan ensisijaisesti kansallisen Uudet lukutaidot -ohjelman sisältöihin pohjautuen. Laitteiden ja ohjelmistojen hankinta etenee varhaiskasvatukseen laaditun Tieto- ja viestintäteknologian opetuskäytön kehittämissuunnitelman mukaisesti. Henkilöstölle järjestetään koulutusta, perehdytystä ja teknistä tukea. Keskeistä digitaalisessa osaamisessa on harjoitella lasten kanssa turvallisuuteen, vastuullisuuteen, hyvinvointiin ja hyvään vuorovaikutukseen liittyviä asioita ja taitoja.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnustetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyvä mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen⁸³. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

---

⁸³ HE 148/2021 s. 30–31

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiseksi sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäytännön toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.⁸⁴

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännössä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

⁸⁴ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet Kuopion varhaiskasvatuksessa

Toimintakulttuuri vaikuttaa suoraan varhaiskasvatuksen laatuun. Jokainen varhaiskasvatuksen työntekijä on vastuussa työtehtävänsä mukaisesti toimintakulttuurin luomisessa ja kehittämisessä. Henkilöstö sitoutuu työssään varhaiskasvatuksen arvoihin ja eettisiin periaatteisiin.

Kuopion kaupungin varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria ohjaa **pedagogisen johtamisen vuosikello**. Vuosikellossa on määritelty kaupunki-, alue-, yksikkö- ammattiryhmä- ja tiimitasoiset pedagogisen johtamisen rakenteet ja arviointi. Pedagogisen vuosikellon mukaisen toiminnan rakenteita arvioidaan keväisin toteutettavissa työyhteisön arviointipäivissä ja niiden pohjalta suunnitellaan toimintavuotta syksyisin järjestettävissä suunnittelupäivissä. Pedagogisen johtamisen tarkoituksena on edistää suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti henkilöstön oppimista ja jatkuvaa pedagogiikan kehittämistä perustehtävän suuntaisesti.

Yksikön johtaja on vastuussa pedagogisen johtamisen rakenteiden mukaisen toiminnan toteutumisesta omissa yksikössään. Hän tukee työyhteisön kehittymistä niin, että yhteiset tavoitteet ja Kuopion varhaiskasvatuksen visio näkyvät arjen käytännöissä. Jokaisessa lapsiryhmässä on nimetty tiimivastaava varhaiskasvatuksen opettaja, joka on vastuussa oman lapsiryhmänsä pedagogisesta johtamisesta. Perhepäivähoidossa pedagogisesta johtamisesta vastaa perhepäivähoidonohjaaja tai päiväkodinjohtaja. Päiväkotien henkilöstöllä ja perhepäivähoitajalla on vastuu varhaiskasvatuksen toteuttamisesta omissa lapsiryhmässään.

Kuopion kaupungin varhaiskasvatuksessa toimintakulttuurin kehittymistä tukee yhteisesti sovittujen pedagogisten painopisteiden määrittely, jotka on päätetty ennalta sovituksi ajaksi.

Kuvio 2. Varhaiskasvatuksen kehittyvä toimintakulttuuri, oph

Varhaiskasvatuksen kehittyvä toimintakulttuuri

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehlymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittämiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä Kuopion varhaiskasvatuksessa

Oppivan yhteisön toimintakulttuuria kehitetään kouluttamalla henkilöstöä. Koulutussisältöinä ovat työelämäosaaminen sekä ammattitaidon ylläpitäminen ja kehittäminen. Osa koulutuksista toteutetaan verkkooppimisympäristö KasvaNetissa. Kasvatusyhteistyön kehittämiseen liittyvät koulutukset toteutetaan yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Pedagogiset painopistealueet huomioidaan henkilöstön koulutusten suunnittelussa.

Kuopion varhaiskasvatuksessa käydään työntekijän ja hänen lähimmän esihenkilönsä välinen luottamuksellinen keskustelu. Kehityskeskustelussa käydään läpi työntekijän työtä, tavoitteita, osaamista ja sen kehittämistä sekä työhyvinvointia. Kehityskeskustelu voidaan toteuttaa myös ammattiryhmittäin tai tiimeittäin esihenkilön johdolla.

Yhteisön oppimista kehitetään vuosittain toteutettavien asiakaskyselyiden palautteen perusteella. Asiakaskyselyjen tulokset käydään läpi yksiköissä ja yksikön toimintaa kehitetään niiden perusteella.

Lisäksi merkityksellisiä ovat huoltajien ja henkilöstön väliset keskustelut sekä lasten esiin tuomat asiat.

Yksiköissä hyödynnetään hankkeiden ja eri oppilaitosten opinnäytetöitä.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertais-suhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö Kuopion varhaiskasvatuksessa

Opetushallituksen, Kuopion kaupungin ja Siilinjärven kunnan yhteishankkeessa laadittiin **Leikin käsikirja**. Käsikirjan tarkoituksena on lisätä henkilöstön ymmärrystä leikin syvällisestä merkityksestä lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin edistäjänä. Siinä kuvataan leikin merkitystä eri-ikäisten lasten ominaisena tapana toimia sekä tuodaan esille näkökulmia varhaiskasvatustoiminnan suunnitteluun ja oppimisympäristön muokkaamiseen.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö tehtävänä on vahvistaa lapsen itsetuntoa ja sosiaalisia taitoja. Henkilöstö on lasten tukena vertaissuhteiden syntymisessä ja vaalii syntyneitä ystävyysuhteita.

Henkilöstön tulee huolehtia siitä, että kukaan ei jää tahtomattaan yksin ja kaikilla on kavereita. Tavoitteena on, että jokaisella lapsella on hyvä olla ryhmässä. Turvallisessa yhteisössä henkilöstö ja lapset selvittävät yhdessä ristiriitoja ja pohtivat keinoja niiden ratkaisemiseen. Kaikkiin kiusaamistilanteisiin puututaan huomioimalla lapsen kehitys- ja ikätaso.

Kuopiossa on laadittu **Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma**, jonka pohjalta laaditaan ryhmäkohtainen suunnitelma osaksi ryhmävasua. Suunnitelma päivitetään toimintavuosittain.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁸⁵ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁸⁶. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

⁸⁵ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

⁸⁶ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo Kuopion varhaiskasvatuksessa

Kuopion varhaiskasvatusta toteutetaan inklusiivisen periaatteen mukaisesti, jossa painottuvat osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo. Varhaiskasvatuksen järjestäminen, rakenteet ja toimintakulttuuri tukevat inklusiivisten periaatteiden toteutumista.

Henkilöstön tehtävänä on varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa itseään koskeviin asioihin sekä päästä ryhmän jäseneksi. Henkilöstön tulee olla arjen tilanteissa sensitiivisiä, läsnä olevia ja vastaanottavaisia sekä lasten aloitteille, että havainnoille lapsesta. Ryhmävasuun kirjataan, miten lasten osallisuus huomioidaan toiminnassa.

Huoltajilla on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin esim. päivittäisissä kohtaamisissa, vasukeskusteluissa ja asiakaskyselyissä.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävää kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus Kuopion varhaiskasvatuksessa

Lapselle tulee luoda tunne, että hänen oma perheensä, oma kulttuurinsa ja kielenä on arvokas. Ryhmän lasten eri kieliin ja kulttuureihin tutustutaan ja suomalaista kulttuuriperintöä siirretään tekemällä yhteistyötä lasten ja heidän perheidensä kanssa.

Henkilöstö tiedostaa, että kieli opitaan vuorovaikutuksessa ja että jokainen vuorovaikutustilanne on kielen omaksumistilanne. Henkilöstö kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön ja käyttää kieltä monipuolisesti. Murteet ovat kieleemme rikkaus ja niitä tarkastellaan yhdessä lasten kanssa. Murrettä omassa puheessaan käyttäessään henkilöstö varmistaa, että lapsi on ymmärtänyt häntä.

Toimintatapoja kulttuurisen osaamisen, vuorovaikutuksen ja ilmaisun toteuttamiseen kuvataan oppaassa **Kieli- ja kulttuuritietoinen varhaiskasvatus Kuopiossa.**

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁸⁷. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmenetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästävyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa Kuopion varhaiskasvatuksessa

Lasten liikunnan edistämiseksi on laadittu **Pienet lapset liikkeelle** -asiakirja ja kuopiolaiset varhaiskasvatuksen yksiköt ja perhepäivähoidon tiimit ovat mukana valtakunnallisessa Liikkuva varhaiskasvatus –toiminnassa (ks. myös luku 4.5).

Kuopion varhaiskasvatussyksiköissä ja perhepäivähoidossa laaditaan omavalvontasuunnitelma, joka päivitetään vuosittain ja käsitellään yhdessä henkilöstön kanssa toimintavuoden alussa. Omavalvontasuunnitelma sisältää turvallisuus- ja pelastussuunnitelman, lähietsintä- ja pihavalvontasuunnitelman, suunnitelman lapsen lääkehoidosta sekä Lapsen ensiapu- ja tapaturmaohjeen.

Kuopiossa on laadittu **Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma**, jonka pohjalta laaditaan vuosittain lapsiryhmäkohtainen suunnitelma.

3.2. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁸⁸. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä,

⁸⁷ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁸⁸ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §

käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologia, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

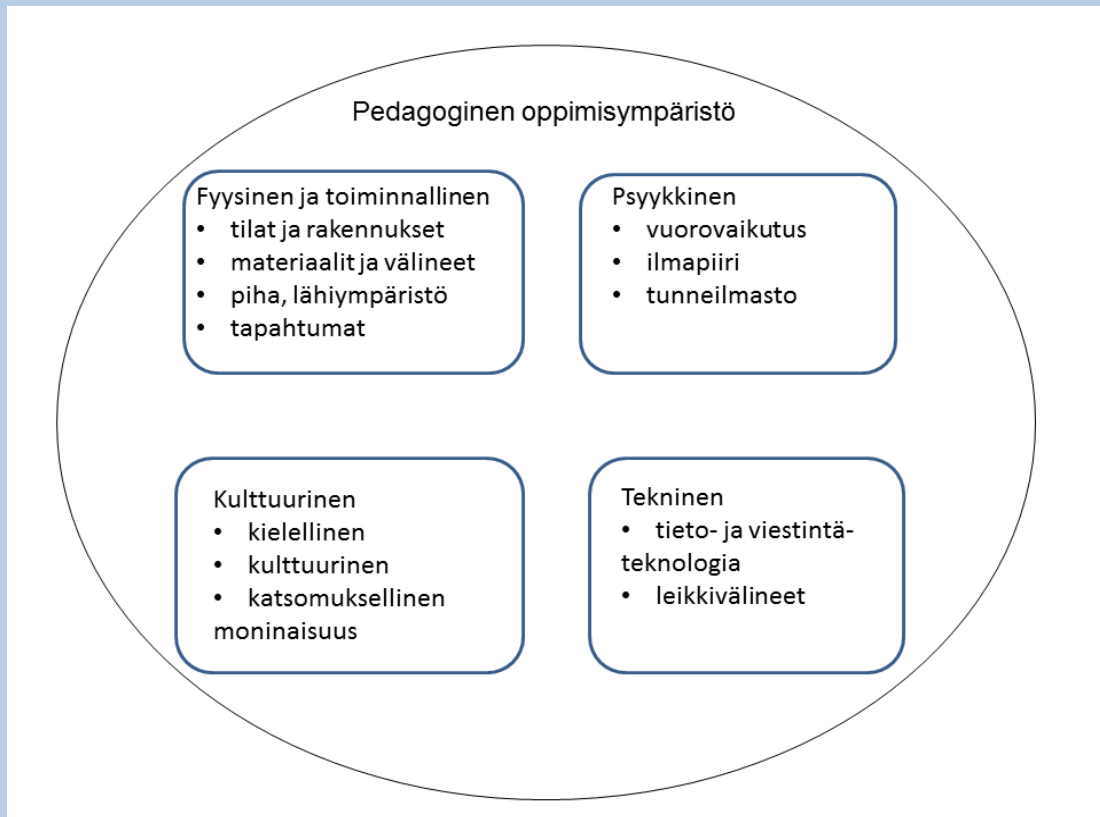
Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

Oppimisympäristökäsitettä voi tarkastella myös laajemmin kuviossa 3. esitettyjen näkökulmien mukaisesti.⁸⁹

Kuvio 3. Pedagoginen oppimisympäristö

Fyysinen ja toiminnallinen oppimisympäristö

Toimintaympäristössä käytetään kuvia ympäristön, leikkivälineiden ja tavaroiden sekä toiminnan hahmottamiseen ja jäsentämiseen.

- Mahdollistetaan lapselle ominaiset tavat toimia (liikkuminen, leikki, tutkiminen, taiteellinen kokeeminen ja ilmaiseminen) ja rauhallinen oleilu.
- Tavarat, tarvikkeet ja materiaalit ovat omilla paikoillaan lasten saatavilla ja lapset ovat osallisia ympäristön muokkaamisessa.
- Omien laitteiden, lelujen ja välineiden käytöstä sovitaan erikseen yksiköissä yhdessä huoltajien kanssa.
- Lasten omat työt ovat esillä.

89 Mukailleen Manninen, Burman, Koivunen, Kuittinen, Luukannel, Passi ja Särkkä (2007) ja Koivunen (2009).

- Liikutaan luonnossa ja liikunta- ja leikkipuistoissa, hiihdetään ja luistellaan.
- Osallistutaan alueellisiin ja kaupungin tarjoamiin tapahtumiin.
- Käydään teatterissa, elokuvissa, torilla, kirjastossa ja museoissa.
- Huomioidaan kielen rikastuttaminen.

Psyykkinen ja sosiaalinen oppimisympäristö

- Ryhmissä vallitsee turvallinen ja lämmin, kaikkia kunnioittava, avoin ja ennakkoluuloton ilmapiiri.
- Aikuinen kohtaa lapsen sensitiivisesti ja yhdenvertaisesti
- Erilaiset tunteet hyväksytään ja aikuiset auttavat lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä.
- Lasten aloitteet huomioidaan toiminnan ja leikkialueiden suunnittelussa.
- Ryhmän säännöt laaditaan yhdessä lasten kanssa.

Kulttuurinen oppimisympäristö

- Tehdään näkyväksi kulttuurien ja katsomusten moninaisuus huomioiden varhaiskasvatustyösköön omaleimaisuus.
- Tutustutaan eri kulttuurien taiteeseen ja musiikkiin
- Tutustutaan esim. kuvien ja videon eri maiden luontoon, eläimiin ja vuodenaikoihin
- Lasten kanssa voidaan lukea ja tutkia eri kielisiä lastenkirjoja sekä opetella eri kielisiä lauluja
- Hyödynnetään paikallisia kulttuuripalveluja (esim. [Kulttuuripolku](https://peda.net/kuopio/muu-toiminta/kulttuuripolku) <https://peda.net/kuopio/muu-toiminta/kulttuuripolku>)

Tekninen oppimisympäristö

- Käytetään tieto- ja viestintäteknologiaa luontevasti pedagogisena työvälineenä⁹⁰
- Hankitaan tavoitteiden mukaisia laitteita ja ohjelmistoja sekä rakennetaan opetusta tukeva digitaalinen oppimisympäristö⁹⁰.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja ylläpidetään sekä arvioidaan ja kehitetään

- Säännöllisesti yhdessä lasten kanssa heidän mielenkiinnon kohteiden, iän ja mahdollisen tuen tarpeen huomioiden.
- Tiimipalaverissa ja ryhmävasua laadittaessa sekä arvioitaessa.
- Kielitietoisuuden oppimisympäristön arvioimisessa ja kehittämisessä hyödynnetään [Kielipeda](#) -työvälinettä.
- Yhteisesti yksikössä kokonaissuunnittelua tehtäessä (esim. tilan ja pihan käytön porrastaminen).

⁹⁰ Kuopion varhaiskasvatuksen tieto- ja viestintäteknologian opetuskäytön suunnitelma 2017–2022

3.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä⁹¹.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁹². Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁹³.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö Kuopion varhaiskasvatuksessa

Kuopiossa huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä korostuu hyvä vuorovaikutus, jossa toteutuvat kuuleminen, kunnioittaminen, luottamuksellisuus ja dialogisuus. Lapsen varhaiskasvatuksen aloittamiseen kiinnitetään erityistä huomiota (ks. luku 2.3).

Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Varhaiskasvatuksen hallinnon, päiväkotien ja päiväkotiryhmien tiedottaminen vanhemmille tapahtuu sähköisesti Edlevossa. Kirjautumalla Edlevoon viralliset huoltajat saavat samalla käyttöoikeuden Muksunettiin. Muksunetissa huoltaja näkee lastaan koskevat asiakirjat, kuten lapsen varhaiskasvatussuunnitelman, luvat ja mahdolliset tiedonsiirtolomakkeet yhteistyötahoille.

⁹¹ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁹² Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

⁹³ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä kiinnitetään huomiota siihen, että:

- jokaiselle lapselle laaditaan henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma (lapsen vasu), jonka toteutumista seurataan ja arvioidaan yhdessä vanhempien kanssa säännöllisesti vähintään kerran toimintavuoden aikana
- huoltajien yhdenvertainen osallisuus keskustelussa varmistetaan tarvittaessa tulkkauspalvelua käyttämällä
- monikulttuurisen lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa täytetään huoltajien kanssa Monikulttuurisen lapsen aloitus varhaiskasvatuksessa –lomaketta.
- lasten leikeistä ja kokemuksista keskustellaan päivittäin yhdessä lasten ja huoltajien kanssa
- huoltajia kannustetaan yhteistyöhön, toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen yhdessä henkilöstön kanssa
- huoltajat arvioivat säännöllisesti varhaiskasvatuksen toteutumista ja laatua vastaamalla asiakas-kyselyihin
- sähköisiä palveluja kehitettäessä palvellaan perheitä huomioiden asiakaslähtöisyys ja asiakkaan tietosuojaa

Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁹⁴. Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä⁹⁵.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen sel-

---

⁹⁴ Varhaiskasvatustilain 7 ja 22 §

⁹⁵ Varhaiskasvatustilain 7 §

viytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.⁹⁶

Yhteistyö eri tahojen kanssa Kuopion varhaiskasvatuksessa

Huoltajan suostumuksella laajaan terveystarkastukseen (1½ v ja 4 v) lastenneuvolassa, sisältyy varhaiskasvatuksen työntekijän laatima arvio lapsen hyvinvoinnista (Valtioneuvoston asetus 1.7.2009). Kuopiossa varhaiskasvatuksen henkilöstö täyttää osaltaan neuvolan, varhaiskasvatuksen ja huoltajien välisen yhteistyölomakkeen, johon kootaan havaintoja lapsen kehityksestä. Huoltajat toimittavat lomakkeen neuvolaan terveystarkastuksen yhteydessä. Yhteistyön tavoitteena on tunnistaa lapsen ikätasoisien kehityksen eteneminen ja ne kehitysalueet, joissa lapsi tarvitsee tukea ja ohjausta.

Kuopiossa tehdään monialaista yhteistyötä lasten tarpeita vastaavasti neuvolan, lapsiperheiden sosiaalityön, sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kesken. Varhaiskasvatuspalveluiden, neuvolan ja lapsiperheiden sosiaalityön yhteistyösopimus varmistaa vastavuoroisen osaamisen hyödyntämisen ja kehittämisen varhaiskasvatuspalvelujen, neuvolan ja lapsiperheiden sosiaalityön perustyössä.

Alueelliset yhteistyöryhmät kokoontuvat säännöllisesti ennalta sovitun aikataulun mukaisesti. Yhteistyöryhmään kuuluu varhaiskasvatuksen esihenkilöitä, lastenneuvolan terveydenhoitajia, varhaiskasvatuksen erityisopettajia, lapsiryhmien tai päiväkotien kasvatushenkilöstön edustajia ja lapsiperheiden sosiaalityön edustajia.

Monialaisen yhteistyön toimintatapoja kuvataan tarkemmin Kuopion varhaiskasvatussuunnitelmassa luvussa 5.2 Yhteistyö tuen aikana.

Varhaiskasvatuspalvelut ovat osa Kasvun ja oppimisen palvelualueetta. Yhteistyössä perusopetuksen kanssa painottuvat esi- ja alkuopetuksen välinen yhteistyö ja monialainen yhteistyö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Lapsen siirtymistä esiopetuksesta kouluun ja siihen liittyviä yhteistyörakenteita kuvataan Kuopion esiopetus-suunnitelmassa 2021.

Perhekeskus on lasten ja perheiden palvelujen verkoston yhteinen toimintatapa, jossa perheet saavat sopivaa tukea arkeensa ennaltaehkäisevästi ja varhain yhdellä yhteydenotolla. Verkostoon kuuluu mm. sosiaali- ja terveystieteiden palveluja, sivistystoimen palveluja sekä eri järjestöjen palveluja. Siinä perheen arjen verkostotyöntekijä ja perhekeskustiimistä kutsutut asiantuntijat pyrkivät yhdessä löytämään ratkaisuja perheen avuksi.

⁹⁶ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1. Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

Pedagogisen toiminnan viitekehys Kuopion varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatustoiminta perustuu Kuopion varhaiskasvatussuunnitelmassa määritetyille arvoperustalle ja oppimiskäsitykselle (luvut 2.4 ja 2.5). Pedagogisen toiminnan tavoitteina ja periaatteina ovat:

- Toiminta perustuu välittömään, turvalliseen, luottamukselliseen ja lasta ja perheitä kunnioittavaan vuorovaikutukseen.
- Toiminnan lähtökohtana on lapsen hyvinvointi ja tarpeet - lepo, ravinto, hygienia ja psyykkinen hyvinvointi.
- Toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa otetaan huomioon oppimisen kokonaisvaltaisuus - kaikki tilanteet ovat lapselle merkityksellisiä oppimistilanteita.
- Toiminnan suunnittelussa huomioidaan lapselle luontaiset tavat toimia.
- Toimintaa suunnitellaan ja leikki- ja toimintaympäristöjä muokataan yhdessä lasten kanssa huomioiden heidän mielenkiinnonkohteensa.
- Toimintaa havainnoidaan ja dokumentoidaan, joiden pohjalta sitä suunnitellaan ja arvioidaan säännöllisesti (tiimipalaverit, suunnittelu- ja arviointipäivät, erilaiset dokumentoinnin välineet).

4.2. Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

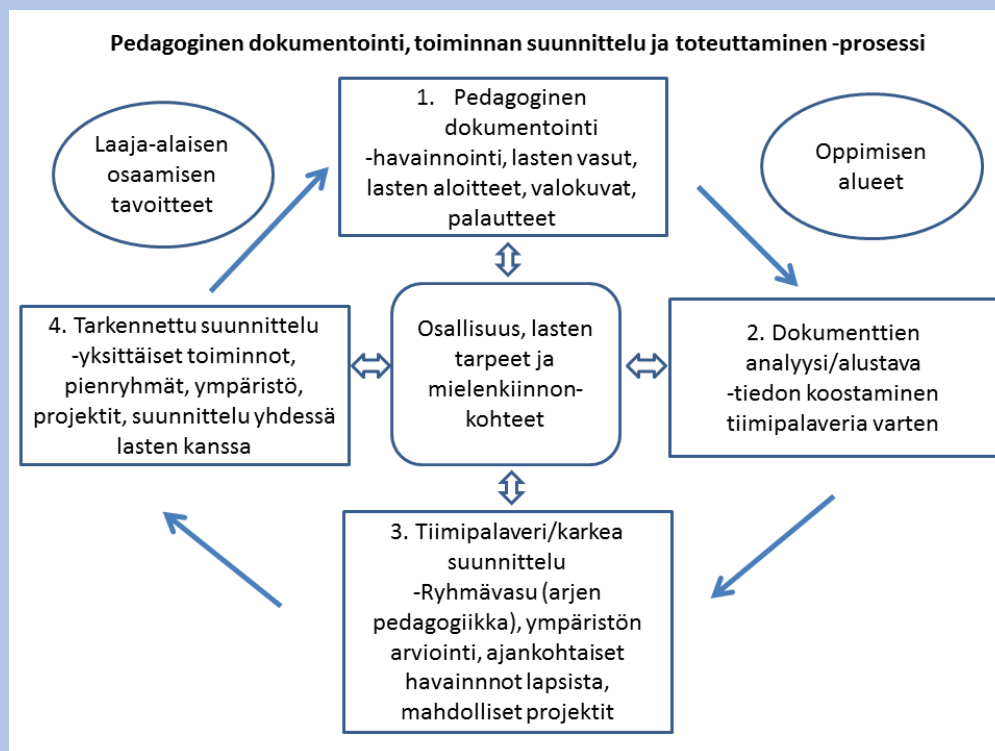
Pedagoginen dokumentointi Kuopion varhaiskasvatuksessa

Pedagoginen dokumentointi on kokonaisvaltaisen tiedon hankkimista lapsista ja lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Pedagogista dokumentointia toteutetaan lasten kanssa yhdessä jokapäiväisissä tilanteissa toimien. Pedagoginen dokumentointiprosessi sisältää lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessin, lasten toiminnan säännöllisen havainnoinnin ja lasten mielenkiinnon kohteiden kartoittamisen erilaisin menetelmin, (esimerkiksi haastattelut, valokuvat, videoinnit, sadutus, piirroksot). Pedagogisen dokumentoinnin kautta tuodaan esille lasten onnistumisia ja vahvuuksia sekä nostetaan esille lasten kokemuksia.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö arvioi havaintoja ja dokumentteja, joita käytetään toiminnan suunnittelun pohjana. Pedagogisen dokumentointiprosessin tarkoituksena on saada aikaan muutoksia ajatuksissa, toimintatavoissa ja -ympäristöissä. Tiimivastaavan varhaiskasvatuksen opettajan tehtävänä on analysoida dokumentointitietoa tiimipalaverissa käytävää keskustelua varten.

Tiimivastaava varhaiskasvatuksen opettaja vastaa siitä, että dokumentointi- ja havainnointitieto on ryhmän pedagogisen toiminnan suunnittelun ja arvioinnin pohjana sekä siitä, että tieto kirjataan ryhmävasuasiakirjaan. Tiimin tarkempi ryhmätoiminnan suunnittelu on kunkin lapsiryhmän arjen toiminnan suunnittelua, jossa keskeistä on lasten ja huoltajien osallistuminen suunnitteluun.

Perhepäivähoidossa esihenkilö vastaa pedagogisen dokumentoinnin prosessista perhepäivähoitajien tiimeissä. Tiimityö perhepäivähoidossa on pedagogista keskustelua, vertaistukea, toiminnan suunnittelua ja arviointia. Perhepäivähoitaja suunnittelee ja toteuttaa havainnointi- ja dokumentointitiedon pohjalta oman ryhmänsä toimintaa.

Kuvio 5. Pedagoginen suunnittelu (Sanna Parrila (2016) mukaillen Fonsén, Heikka, Elo)

4.3. Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opetteluun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

Monipuoliset työtavat Kuopion varhaiskasvatuksessa

Kuopiossa työ- ja toimintatapana painottuu pienryhmätoiminta. Pienryhmätoiminta toteutuu varhaiskasvatuksen toimintamuodoissa kullekin ominaisella tavalla. Esimerkiksi perhepäivähoitajan lapsiryhmä on jo itsessään pienryhmä. Pienryhmätoiminta on joustavaa ja sen toteuttaminen voi vaihdella mm. seuraavasti:

- iän, kasvun ja kehityksen mukaiset pienryhmät
- lasten itse valitsevat pienryhmät
- leikin valintoihin liittyvät pienryhmät
- toimintaan liittyvät pienryhmät (esim. projektityöskentely, leikkiin liittyvät projektit)

Lasten suunniteltu jakaminen pienryhmiin mahdollistaa lasten yksilöllisemmän huomioon ja havainnoinnin sekä parantaa toiminnan toteuttamisen edellytyksiä. Lasten tuen tarpeet voidaan huomioida paremmin.

Lasten toiminnan ohjauksessa käytetään kokemuksellisia ja toiminnallisia työtapoja sekä huomioidaan lapselle ominaiset tavat toimia; leikki, liikkuminen, tutkiminen sekä taiteellinen ilmaisu.

Henkilöstön tehtävänä on luoda kiireetön arki, jossa on aikaa ja tilaa lapsen kuulemiselle.

Teema- ja projektityöskentelyssä lapsiryhmien toiminnan tavoitteet ja sisällöt jäsentyvät kokonaisuuksiksi, jotka sisältävät laaja-alaiset oppimiskokonaisuuksien osa-alueet ja oppimisen alueet. Ideat ja teemat oppimiskokonaisuuksiin pohjautuvat lasten mielenkiinnon kohteisiin ja/tai lasten havainnointiin. Henkilöstö ohjaa lasta monipuoliseen toimintaan.

4.4. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä Kuopion varhaiskasvatuksessa

Opetushallituksen, Kuopion kaupungin ja Siilinjärven kunnan yhteishankkeessa laadittu **Leikin käsikirja** vahvistaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tietoisuutta ja osaamista leikin ymmärtämisessä, tukemisessa, ohjaamisessa ja havainnoinnissa. Käsikirjan tarkoituksena on lisätä henkilöstön ymmärrystä leikin syvällisestä merkityksestä lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin edistäjänä. Siinä kuvataan leikin merkitystä eri-ikäisten lasten ominaisena tapana toimia sekä tuodaan esille näkökulmia varhaiskasvatustoiminnan suunnitteluun ja oppimisympäristön muokkaamiseen.

Leikin käsikirjassa on korostettu aikuisen keskeistä roolia lapsen leikin tukemisessa. Hyvän leikin rakentumisessa on avainasemassa sensitiivinen, aktiivinen aikuinen, joka ymmärtää leikin merkityksen. Lapsen kanssa leikkivän aikuisen tärkeimpiä ominaisuuksia ovat tuntevat kädet, hoitava katse, eläytyvä sydän, kuuntelevat sanat ja leikkivä mieli. Sensitiivinen aikuinen kannattelee ja laajentaa lasten leikkiä hyvän vuorovaikutuksen turvin. Aikuisten vastuulla on leikin edellytysten luominen, leikin kannattaminen sekä leikkiin osallistuminen.

4.5. Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetus-suunnitelman perusteiden⁹⁷ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

⁹⁷ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 6. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviitotomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi loru- ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden keronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikkillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Kielten rikas maailma Kuopion varhaiskasvatuksessa

Kieli on läsnä varhaiskasvatuksen jokapäiväisessä toiminnassa. Varhaiskasvatuksen henkilöstö käyttää monipuolista ja rikasta kieltä ja sanoittaa lapsille sekä omaa että lapsen toimintaa, tilanteita ja tunteita huomioiden lapsen ikä- ja kehitystaso. Lasta houkutellessaan vuorovaikutukseen erilaisia pedagogisia työtapoja hyödynnäen esim. ilmeet, eleet, mallintaminen, kuvien käyttö, piirtäminen, laulut ja lorut. Lasten kielellisiä valmiuksia seurataan ja arvioidaan yhteistyössä huoltajien kanssa. Suomen kielen kehityksen seurannassa käytetään Kielipeda -työvälinettä. [Kielipeda tyovaline.pdf \(utu.fi\)](#)

Lapsiryhmässä huomioidaan kaikki ryhmän lasten käyttämät kielet esim. opettelemalla tervehdyksiä, lauluja tai laskemaan eri kielillä. Kielien arvostus osoitetaan kannustamalla lapsia käyttämään kaikkia osaamiaan kieliiä.

Kuopion varhaiskasvatuksessa tutustutaan myös paikalliseen lastenkirjallisuuteen ja -kirjailijoihin ja tehdään yhteistyötä kirjaston, teatterin ja muiden kulttuuritoimijoiden kanssa. Paikallisia sanataideaineistoja, vinkki-videoita ja materiaaleja löytyy mm. Kuopion kaupunginkirjaston sivuilta <https://kuopio.finna.fi/Content/lapset> ja Sanataidekoulu Aapelin sivuilta www.sanataidekoulu.aapeli.fi/materiaalit

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen

ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perusrytmeistä, sanarytmeistä ja kehosoitamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemiseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Ilmaisun monet muodot Kuopion varhaiskasvatuksessa

Kuopion kaupungin perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen kulttuurikasvatussuunnitelma, Kulttuuripolku <https://peda.net/kuopio/muu-toiminta/kulttuuripolku>, muodostuu vuosittain toteutettavista kulttuurikohdevierailuista ja varhaiskasvatuksessa toteutettavista vaihtuvista kulttuurisisältöisistä työpajoista. Työpajat ovat auki toimintakausittain, ja niistä tiedotetaan Pedanetissa ja kulttuurikuriirin välityksellä. Työpajoja pyritään toteuttamaan erityisesti maaseutualueilla.

Lastenkulttuurikeskusten taidekasvatusmenetelmäoppaita löytyy eri taiteenaloilta. <https://lastenkulttuuri.fi/materiaalit/menetelmaoppaat/> Menetelmäoppaan avulla henkilöstö voi toteuttaa uudenlaisen työpajan, toimintatavan tai taidehetken lasten kanssa.

Kuopiossa **Kasvatetaan musiikilla - kasvetaan musiikkiin** -käsikirja tuo tietoa musiikin merkityksestä lapsen kehitykseen ja oppimiseen sekä antaa keinoja ja ideoita tavoitteellisiin, elämyksellisiin ja lapselle merkityksellisiin musiikkikokemuksiin. Käsikirja on tarkoitettu varhaiskasvatuksen henkilöstön lisäksi huoltajille ja muille yhteistyökumppaneille.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylelle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuviuksia tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Minä ja meidän yhteisömme Kuopion varhaiskasvatuksessa

Katsomuskasvatus

Päiväkodeissa, perhepäivähoidossa ja kerhoissa tehdään yhteistyötä Kuopion evankelis-luterilaisten seurakuntien varhaiskasvatuksen kanssa erillisen yhteistyösopimuksen mukaisesti. Muiden uskontojen edustajien ja katsomusyhteisöjen kanssa yhteistyöstä sovitaan erikseen.

Mediakasvatus

Mediakasvatus on tavoitteellista varhaiskasvatusta, jossa osapuolina ovat henkilöstö, lapset ja mediakulttuuri. Mediakasvatus integroidaan tarkoituksenmukaisella tavalla muuhun varhaiskasvatuksen toimintaan teema- ja projektityöskentelyssä. Mediakasvatusta toteutetaan monin keinoin. Siinä painottuvat leikkillisuus ja kokemuksellisuus sekä lapsen elämänpiireissä tapahtuva oppiminen. Toiminnassa hyödynnetään niitä mediakulttuurin ilmiöitä, jotka ovat kunkin lapsiryhmän kasvatuksen ja oppimisen kannalta merkityksellisiä.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestäväää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestävään elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävään elämäntavan ylläpitämisestä.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Tutkin ja toimin ympäristössäni Kuopion varhaiskasvatuksessa

Kuopion varhaiskasvatuksessa hyödynnetään kaupunkia ympäröivää järvi- ja metsäluontoa sekä asuinalueilla sijaitsevia puistoja (esim. lähiliikuntapuistot). Osassa päiväkotia toteutetaan luonto- ja ympäristökasvatusta Metsämörri-toimintana. Luontoa ja metsää hyödynnetään varhaiskasvatuksessa ja esikoulussa toiminnallisen oppimisen osana. Kuopiossa toimii muutamia 5–6-vuotiaiden kotaryhmiä. Toimintaa toteutetaan päiväkodin lähialueen luontoympäristössä.

Luonnossa on mahdollista toteuttaa toimintaa monipuolisesti erilaisia työtapoja hyödyntäen. Kuopion varhaiskasvatuksen on mahdollista osallistua Vihreä lippu -ohjelmaan. Kierrätys ja lajittelu kuuluvat jokapäiväiseen arkeen.

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveelle kasvuille, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikuntaa. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojä tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisien liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisessä kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoisista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

Kasvan, liikun, kehityn Kuopion varhaiskasvatuksessa

Liikkuminen

Kuopiossa on laadittu Pienet lapset liikkeelle -toimintamalli, jossa on kuvattu lasten ja perheiden kanssa toimivien tahojen⁹⁸ yhteistyö sekä vastuut ja roolit lasten liikkumisen edistämiseksi. Toimintamallia tukee **Pienet lapset liikkeelle** -käsikirja, jossa kuvataan liikkumisen ja leikin merkitystä lapselle luontaisena tapana toimia. Käsikirjassa kuvataan sitä, miten henkilöstö ohjaa lasta kokeilemaan ja liikkumaan monipuolisesti. Käsikirja huomioi myös varhaista tukea tarvitsevat lapset ja antaa asiantuntevaa ja perusteltua tietoa siitä, miten tutut arkitilanteet kotona ja varhaiskasvatuksessa ja tilat ja välineet toimivat lapsen kokonaisvaltaisen liikunnan ja perustaitojen kehittäjänä. Kuopiolaiset varhaiskasvatuksen yksiköt ja perhepäivähoidon tiimit ovat mukana valtakunnallisessa Liikkuva varhaiskasvatus –toiminnassa.

Ruokakasvatus

Kuopion kaupungin varhaiskasvatuksessa käytetään Sapere-ruokakasvatusmenetelmää. Saperessa lapset tutustuvat ruokamaailmaan aistimalla, tutkimalla, kokeilemalla, ihmettelemällä ja leikkimällä.

- Lasta ohjataan terveellisiin, monipuolisiin ravintotottumuksiin ja ruuan kunnioittamiseen.
- Ruokailusta luodaan myönteinen yhdessäolotilanne.
- Jokaisella aterialla lapselle tarjotaan hänen oman kourallisensa verran kasviksia, hedelmiä ja/tai marjoja.
- Lasta rohkaistetaan tutustumaan uusiin ruokalajeihin toistuvien maistamiskokemusten kautta
- Lasten ruokailussa ja leikkitalanteissa hyödynnetään pedagogista ruokalistaa. Ruokalistan tavoitteena on ottaa huomioon lapselle ominainen tapa oppia syömään ja oppia ruoista leikin, tutkimisen, ihmettelyn ja ilmaisemisen kautta kaikkia aisteja hyödyntäen.
- Lasta ohjataan hyviin tapoihin ja toisten huomioonottamiseen.
- Ruokailutilanteessa käydään aikuisen ohjailemana lapsen tieto- ja käsitevarastoa kartuttavaa keskustelua.

[Sapere – ruokailoa ja monipuolisia aistikokemuksia koko perheelle](#)

Kuopiossa on laadittu moniammatillisessa työryhmässä varhaiskasvatukseen ja neuvolaan toimintaohje pienen syömispulmaisen lapsen hoitopolusta.

Terveys ja turvallisuus

- Yhteistyötä tehdään terveyteen ja turvallisuuteen liittyen esim. Pelastusopiston, palolaitoksen ja poliisin kanssa sekä paikallisten lääketieteen ja terveydenhuollon oppilaitosten työntekijöiden ja opiskelijoiden kanssa (esim. Nalle-sairaala).

---

⁹⁸ Hyvinvoinnin edistämisen palvelualue, Kasvun ja oppimisen palvelualue ja Perusturvan ja terveydenhuollon palvelualue

4.6. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä.⁹⁹ Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa¹⁰⁰. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

---

⁹⁹ Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

¹⁰⁰ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatusta- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuvaranto. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vastatullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatusta tukee lapsen koutoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Kieleen ja kulttuuriin liittyvät tarkentavat näkökulmat Kuopion varhaiskasvatuksessa

Kieli- ja kulttuuritietoinen varhaiskasvatusta Kuopiossa – opas vahvistaa henkilöstön tietoisuutta kieli-, kulttuuri- ja katsomustietoisen varhaiskasvatuksen toteuttamisesta ja kehittämisestä.

Lapsia tuetaan monikielisyyteen ja kannustetaan heitä käyttämään kaikkia osaamiaan kieliä. Suomen kielen taidon kehittymistä tuetaan kaikissa arjen tilanteissa. Henkilöstö nimeää, sanoittaa ja mallittaa hyvää ja täsmällistä kieltä, jolloin lapsi oppii suomen kieltä omaksumalla kaikissa vuorovaikutustilanteissa. Lapselle tarjotaan myös mahdollisuus oppia suomen kieltä pienryhmätoiminnassa esim. Sanasäkki -menetelmän tai Roihusten perhe –materiaalien avulla.

Kuopiossa järjestetään kuusivuotiaiden perusopetukseen valmistavaa opetusta. Varhaiskasvatuksessa, lapsen siirtyessä esiopetukseen, varhaiskasvatuksen opettaja kartoittaa monikielisen lapsen kielitaidon ja valmistavan opetuksen tarpeen.

Kieli- ja kulttuuriopettajat (Kieku-opettajat) toimivat kuusivuotiaiden valmistavan opetuksen lisäresursseina. Sen lisäksi he vahvistavat henkilöstön kieli-, kulttuuri- ja katsomustietoista toimintaa ja ovat mukana kehittämässä koko kaupungin kieli-, kulttuuri- ja katsomustietoista varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen kaikissa yksiköissä kehitetään kieli-, kulttuuri- ja katsomustietoista toimintakulttuuria koulutuksin sekä [KieliPeda -työvälineen](#) avulla.

Kaksikielinen varhaiskasvatusta

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyksikautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle.

Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielillä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

Kaksikielinen varhaiskasvatus Kuopion varhaiskasvatuksessa

Kuopiossa kaksikielistä varhaiskasvatusta tarjoavat yksityiset palveluntuottajat, jotka noudattavat Kuopion varhaiskasvatussuunnitelmaa ja laativat erillisen toimintasuunnitelman kaksikielisestä varhaiskasvatuksesta.

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty¹⁰¹. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä¹⁰² on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää¹⁰³.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkittamis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu¹⁰⁴.

---

¹⁰¹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹⁰² Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

¹⁰³ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta¹⁰⁵. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan tuottama varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän¹⁰⁶-varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä¹⁰⁷.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnsä ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹⁰⁸. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta¹⁰⁹. Tuki voi olla säännöllistä, osa- tai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa¹¹⁰. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹¹¹. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹¹², joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

---

¹⁰⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁰⁶ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

¹⁰⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹⁰⁸ Varhaiskasvatuslaki 31 §

¹⁰⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹¹¹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹¹² Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

Tuen järjestäminen Kuopion varhaiskasvatuksessa

Kuopiossa lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsen tuki voidaan järjestää perhepäivähoidossa tai päiväkodissa lapsen omassa ryhmässä, integroidussa erityisryhmässä tai pienennetyssä ryhmässä. Lapsen tarvitsema tuki eli tuen tasot ja muodot sekä toimenpiteet kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa lapsen tuen kirjaamisesta lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan tarvittaessa yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa.

Kuopiossa varhaiskasvatuksen erityisopettaja työskentelevät päiväkodeissa ja integroiduissa erityisryhmissä. Lisäksi varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa varhaiskasvatusalueellaan perhepäivähoidossa, avoimessa varhaiskasvatustoiminnassa ja yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevien lasten tuen ohjauksesta tarvelähtöisesti. Konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa kaupunkitasoisesta tuen järjestämisestä ja ohjauksesta.

Lapsi- tai ryhmäkohtaisen avustamisen tarve kuvataan erillisellä lomakkeella. Kuvauksen laatii varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan kanssa. Kuvauksessa kerrotaan mm. lapsella/ryhmässä säännöllisesti käytössä olevat tuen menetelmät. Konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja arvioi avustamisen tarvetta kuvauksen perusteella. Hallintopäätöksen avustamisesta tekee päiväkodinjohtaja.

5.2. Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹¹³. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan.¹¹⁴

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta.¹¹⁵ Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.¹¹⁶

---

¹¹³ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 d §, 4. momentti

¹¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 40–41 §

¹¹⁶ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹¹⁷.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta¹¹⁸. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehtoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹¹⁹.

---

¹¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

¹¹⁸ Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 § 3 momentti

¹¹⁹ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

Yhteistyö tuen aikana Kuopion varhaiskasvatuksessa

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö korostuu, kun lapsella on tuen tarvetta. Lapsen kehitykseen, oppimiseen ja hyvinvointiin liittyvän huolen herättyä, varhaiskasvatuksen työntekijä keskustelee asiasta huoltajien, oman tiiminsä, esihenkilönsä ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa.

Kun lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukemiseen tarvitaan yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa, laaditaan lapsikuvaus neuvolaan. Lapsikuvauksessa kuvataan lapsen kasvun ja kehityksen vahvuudet ja huolet. Lapsikuvauksen laatimisesta ja lähettämisestä sovitaan aina huoltajien kanssa. Lapsikuvaus tehdään yhteistyötahon (toiminta-, fysio- tai puheterapia, kasvatus- ja perheneuvonta, lasten ja nuorten mielenterveyspalvelut) kanssa sovitusti.

Erityispalvelujen puhelinkonsultaatio lastenneuvoloiden ja varhaiskasvatuspalvelujen henkilöstölle on niitä tilanteita varten, kun työntekijällä herää huoli lapsen kehityksestä, oppimisesta ja hyvinvoinnista. Varhaiskasvatuksen työntekijä keskustelee oman tiiminsä, esihenkilönsä ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa ja on sen jälkeen yhteydessä huoltajiin ja pyytää kirjallisen luvan lasta koskevaan puhelinkonsultaatioon. Erityispalvelujen puhelinkonsultaatio voi toteutua myös siten, että asiakas ei ole tunnistettavissa. Näissä tilanteissa neuvoa kysytään yleisellä tasolla.

Kuopiossa varhaiskasvatuksessa pyritään monitoimijaiseen työskentelytapaan. Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä kuntoutuksen työntekijät osallistuvat tarvittaessa lapsen vasun laatimiseen. Varhaiskasvatuksen henkilöstö osallistuu tarvittaessa sosiaali- ja terveydenhuollossa pidettäviin yhteisiin neuvotteluihin ja suunnitelmalavereihin. Varhaiskasvatuksen henkilöstö toimittaa tarvittaessa lapsikuvauksen yhteistyötahoille huoltajien suostumuksella. Kuopiossa lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta, kuten kasvatus- ja perheneuvonnasta, vammaispalveluista tai lasten kuntoutuspalveluista (toiminta-, fysio- ja puheterapeutit).

Perheen arjen verkoston toimijoista kuka tahansa voi kutsua perheen kanssa yhdessä tarpeen mukaan perhekeskusverkoston asiantuntijoita yhteiselle ajalle. Yhteisen ajan tarkoituksena on monitoimijaisesti tunnistaa tuen tarpeita, löytää tuen tarpeisiin vastaavia keinoja ja tuen muotoja sekä laatia yhteinen suunnitelma.

Kun lapsi tarvitsee varhaiskasvatusta lastensuojelun avohuollon tukitoimena, sosiaalityöntekijä, huoltajat ja varhaiskasvatuksen työntekijä laativat yhteistyösuunnitelman, jossa kuvataan päivähoidon toteuttamista, tavoitteita ja yhteistyötä.

Kuopiossa varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja vammaispalvelut tekevät yhteistyötä lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa sekä sen aikana.

5.3. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapselle määritellään sopivin tuen taso¹²⁰ ja tuen muodot¹²¹ tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas pe-

¹²⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹²¹ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

dagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹²². Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa¹²³.

Tuen toteuttaminen Kuopion varhaiskasvatuksessa

Kuopiossa laadukas pedagoginen perustyö tukee kaikkia lapsia. Laadukkaan pedagogisen perustyön lisäksi lasta tuetaan pedagogisilla, rakenteellisilla ja hoidollisilla tuen järjestelyillä. Tuen toteuttaminen on kuvattu liitteessä 2.

Kuopiossa päiväkodinjohtajien ja varhaiskasvatuksen erityisopettajien yhteistyösopimuksessa kuvataan tehtävät ja vastualueet tukimuotojen ja -tarpeiden järjestelyistä yksiköissä.

Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmetyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös¹²⁴.

---

¹²² Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹²³ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

¹²⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmetyttyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹²⁵. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²⁶.

Eriytyinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Eriytyistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästymisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Eriytyinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Eriytyinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Eriytyisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²⁷.

Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹²⁸. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmetyttyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia** ja **hoidollisia** tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen

---

¹²⁵ HE 148/2021 vp, s. 32

¹²⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹²⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹²⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹²⁹. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatustilanteesta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

5.4. Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹³⁰. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista¹³¹.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveysviranomaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

---

¹²⁹ Varhaiskasvatustilanne 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

¹³⁰ Varhaiskasvatustilanne 15 a ja d §

¹³¹ Varhaiskasvatustilanne 15 d § ja 20 §

5.5. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹³². Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹³³. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimituksista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua.¹³⁴

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista¹³⁵. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvattujen lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoitukseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö

---

¹³² Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹³³ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹³⁴ HE 148/2021 vp, s. 34

¹³⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoittoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavaliioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveystuot, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹³⁶.

5.6. Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹³⁷. Hallintopäätösmenttellyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹³⁸. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹³⁹. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla¹⁴⁰. Päätös on aina perusteltava¹⁴¹. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹⁴².

¹³⁶ HE 148/2021 vp, s. 35

¹³⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹³⁸ Hallintolaki 34 §

¹³⁹ HE 148/2021 vp, s. 35

¹⁴⁰ Varhaiskasvatuslaki 62 §

¹⁴¹ Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹⁴² HE 148/2021 vp, s. 36

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹⁴³.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹⁴⁴.

Varhaiskasvatuslain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta¹⁴⁵. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämävastuussa oleva kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen.¹⁴⁶

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveystalvakuista, kuten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

---

¹⁴³ HE 148/2021 vp, s. 34

¹⁴⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 c ja e §

¹⁴⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁴⁶ HE 148/2021 vp, s. 30

Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista Kuopion varhaiskasvatuksessa

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin. Päätökset tehdään Effica-asiakastietojärjestelmässä. Tuen tarvetta arvioidaan yhteistyössä huoltajien kanssa esim. lapsen vasukeskustelussa.

Päiväkodinjohtaja tai perhepäivähoidon ohjaaja tekee päätöksen yleisessä tuessa mahdollisista tulkitsemis- ja avustamispalveluista (avustamisen prosessin mukaisesti) sekä apuvälineistä. Päätöksen valmistelusta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa.

Kuopiossa tehostetun tuen aloittamisesta, jatkamisesta ja lopettamisesta päättää päiväkodinjohtaja tai perhepäivähoidon ohjaaja. Päätöksen valmistelusta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa.

Kuopiossa erityisen tuen aloittamisesta, jatkamisesta ja lopettamisesta päättää varhaiskasvatuksen palvelupäällikkö. Päätöksen valmistelusta vastaa konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhdessä päiväkodinjohtajan kanssa.

Yksityisessä varhaiskasvatuksessa päätöksen yleisessä tuessa mahdollisista tulkitsemis- ja avustamispalveluista sekä apuvälineistä tekee yksityisen varhaiskasvatuksen palveluohjaaja. Päätöksen valmistelusta vastaa varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä yksityisen varhaiskasvatuksen palveluntuottajan kanssa. Tehostetun tuen aloittamisesta, jatkamisesta ja lopettamisesta päättää yksityisen varhaiskasvatuksen palveluohjaaja. Päätöksen valmistelusta vastaa varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä yksityisen varhaiskasvatuksen palveluntuottajan kanssa. Erityisen tuen aloittamisesta, jatkamisesta ja lopettamisesta päättää varhaiskasvatuksen palvelupäällikkö. Päätöksen valmistelusta vastaa konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä yksityisen varhaiskasvatuksen palveluntuottajan kanssa.

	Yleinen tuki	Tehostettu tuki	Eriytynen tuki
Kunnallinen varhaiskasvatus	Ei tehdä hallintopäätöstä poikkeus: tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineet. Ks. päätöksen tekijä, tehostettu tuki	Hallintopäätös Päätöksen tekijä: päiväkodinjohtaja tai perhepäivähoidon ohjaaja	Hallintopäätös Päätöksen tekijä: varhaiskasvatuksen palvelupäällikkö
Yksityinen varhaiskasvatus	Ei tehdä hallintopäätöstä poikkeus: tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineet. Kts. päätöksen tekijä, tehostettu tuki	Hallintopäätös Päätöksen tekijä: yksityisen varhaiskasvatuksen palveluohjaaja	Hallintopäätös Päätöksen tekijä: varhaiskasvatuksen palvelupäällikkö

	Yleinen tuki	Tehostettu tuki	Erityinen tuki
Esiopetusta täydentävä varhaiskasvatus	Ei tehdä hallintopäätöstä	Hallintopäätös Päätöksen tekijä: päiväkodinjohtaja	Hallintopäätös tehty Päätöksen tekijä: varhaiskasvatuksen palvelupäällikkö

Pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin kuuluvat vaikeasti vammaiset lapset. Heitä ovat mm. näkö- ja kuulo- vammaiset sekä muutoin ruumiillisesti tai henkisesti vaikeasti vammaiset tai muuten kehityksessään viivästyneet lapset. Myös vaikea sairaus voi olla syy pidennettyyn oppivelvollisuuteen. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä oleva oppilas on aina myös erityistä tukea saava oppilas.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevilla opetusvelvollisuus alkaa 6-vuotiaana esiopetuksella. Muilla oppilailla se alkaa perusopetuksen ensimmäisellä vuosiluokalla 7-vuotiaana. Pidennetty oppivelvollisuus tarkoittaa oppivelvollisuuden alkamista vuotta säädettyä aiemmin, oppivelvollisuus ei pidenny perusopetuksen keskeltä tai lopusta. Kuopiossa pidennettyyn oppivelvollisuuteen otettavan lapsen opetuksen järjestämispaikka päätetään yksilöllisesti oppilaan tarpeet huomioiden. Kuopiossa pidennettyyn oppivelvollisuuteen ottamista ja oppilaiden sijoittamista kuvaava prosessi löytyy Kuopion kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelmasta.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus Kuopiossa

Kuopion kaupungin varhaiskasvatuksessa tarjotaan mahdollisuutta Montessoripedagogiikkaan pohjautuvaan varhaiskasvatukseen. Montessoripedagogiikan arvoperusta pohjautuu lapsuuden ainutkertaisuuden sekä toisen ihmisen kunnioittamiseen.

Kuopiossa on steinerpedagogiseen arvopohjaan ja yhteiskristilliseen katsomukseen perustuvat yksityiset päiväkodit.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.¹⁴⁷ Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁴⁸. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁴⁹. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutusta eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁵⁰. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁵¹.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

---

¹⁴⁷ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴⁸ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴⁹ Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §

¹⁵⁰ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁵¹ Varhaiskasvatuslaki 20 §

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, ovat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

Toiminnan arviointi ja kehittäminen Kuopion varhaiskasvatuksessa

Kuopiossa varhaiskasvatuksen arviointia toteuttavat hallinto, päiväkodinjohtajat, perhepäivähoidon ohjaajat, henkilöstö, lapset ja huoltajat. Monialaisen yhteistyön toteutumista arvioidaan vuosittain varhaiskasvatuksen, neuvolan ja lapsiperheiden sosiaalityön yhteistyösopimuksen mukaisesti. Kaikista arvioinneista saatavan tiedon avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

Hallinnon taso

Varhaiskasvatuksen hallinto vastaa kansallisiin ja muihin ulkopuolisiin arviointikyselyihin. Arviointituloksia ja -koosteita hyödynnetään paikallista varhaiskasvatusta kehitettäessä. Varhaiskasvatuspalvelut käyttää Kuopion kaupungin valitsemaa laatutyön menetelmää, CAF - laadunhallintamallia, joka on julkisen sektorin organisaatioille tarkoitettu kokonaisvaltainen laadun itsearviointityökalu.

Varhaiskasvatuksen hallinto toteuttaa vuosittain kyselyt asiakasperheille. Kyselyissä kysytään sekä varhaiskasvatuksen järjestämistä että laatua koskevia kysymyksiä. Asiakaskyselyn tulokset julkistetaan kaupungin verkkosivuilla ja yksikkökohtaiset tulokset käsitellään toimintayksiköissä. Asiakkailta on mahdollisuus kaupungin verkkosivuilla antaa hallinnolle jatkuvaa palautetta ja tehdä kysymyksiä tai toimenpide-ehdotuksia varhaiskasvatuspalvelujen toiminnan kehittämiseen.

Varhaiskasvatuksen hallinto ja esimiehet arvioivat pedagogisen johtamisen vuosikellon ja sen rakenteiden mukaisen toiminnan toteutumista vuosittain. Kehittämisideat kootaan esimieskokouksissa ja sovitaan vuosikelloon tehtävistä muutoksista.

Johtaja-, yksikkö- ja tiimitaso

Varhaiskasvatuksen eri toimintamuotojen johtajat arvioivat pedagogisen johtamisen vuosikellon rakenteiden mukaisen toiminnan toteutumista omissa yksiköissään. Johtajat vastaavat sovittujen varhaiskasvatuksen painopisteiden, ryhmävasujen ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arvioinneista.

Koko vuoden toimintaa arvioidaan henkilöstölle järjestettävässä yksikkökohtaisessa arviointipäivässä toimintavuoden keväällä. Arvioinnin pohjalta suunnitellaan tulevaa toimintavuotta syksyllä järjestettävässä yksikkökohtaisessa suunnittelupäivässä. Molemmat päivät toteutetaan siten, että kyseiset yksiköt ovat suljettuina ja varhaiskasvatus järjestetään alueella sovitulla tavalla.

Tiimipalavereissa arvioidaan säännöllisesti toimintavuoden aikana ryhmävasun mukaisen toiminnan toteutumista. Kaksi kertaa vuodessa toteutetaan yksilö- tai tiimitasolla varhaiskasvatussuunnitelman mukaisen toiminnan ja painopistealueen toteutumisen arviointi. Kukin työntekijä arvioi vasupohjaiseen yksikkö- ja tiimitason toimintaan sitoutumistaan sekä omaa osaamistaan ja kehittymistarpeitaan. Arviointia toteutetaan tiimipalavereissa, ryhmävasun avulla sekä kehityskeskusteluissa.

Henkilöstö arvioi lasten osallisuutta, pedagogista toimintaa ja leikkiympäristöjä keskustelemalla lasten kanssa ja hyödyntämällä lasten haastatteluihin ja havainnointiin laadittuja lomakkeita.

Lapsi ja perhe

Henkilöstö yhdessä lapsen ja huoltajan kanssa arvioi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattuja pedagogisen toiminnan tavoitteita ja niiden toteutumista sekä lapsen tuen toteutumista. Huoltajat voivat

arvioida ja antaa palautetta varhaiskasvatuksesta erilaisissa päivittäisissä kohtaamisissa ja huoltajille järjestettävissä tapahtumissa.

Lähteet

Hjelt, H. 2017. Vasun tavoitteista pedagogisen toiminnan toteuttamiseen. Luentomoniste. Kuopio 24.8.2017.

Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Juva: WS Bookwell Oy.

Manninen, J., Burman, A., Koivunen A., Kuittinen, E, Luukannel, S., Passi, S. ja Särkkä, H. 2007. Oppimista tukevat ympäristöt. Johdatus oppimisympäristöajatteluun. Opetushallitus. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy.

Parrila, S. 2016. Tiimit ja tiimiytyminen. Pedagogisen johtajuuden koulutuskokonaisuus. Kuopion lastentarhanopettajat. Luentomoniste.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Opetushallitus. Määräys OPH-700-2022.

Kuvat: <http://kuvapankki.kuopio.fi>

Liitteet

Liite 1

Linkit Kuopion kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa mainittuihin käsikirjoihin ja suunnitelmiin

[Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma](#)

[Kulttuuripolku](#)

[Tieto- ja viestintäteknologian opetuskäytön suunnitelma 2017-2022](#)

Lisäksi:

Kasvetaan musiikilla – kasvetaan musiikkiin -käsikirja

Kieli- ja kulttuuritietoinen varhaiskasvatus Kuopiossa (päivittyy KasvaNettiin syksyllä 2022)

Leikin käsikirja (löytyy KasvaNet- verkko-oppimisympäristöstä)

Pienet lapset liikkeelle (löytyy KasvaNet- verkko-oppimisympäristöstä)

Taaperon arki -jaettu yksiköiden pienten ryhmiin ja perhepäivähoitajille

<p>Kokoaikainen, jatkuva ja yksilöllinen tuki</p> <ul style="list-style-type: none"> • edellyttää suunnitelmallisuutta, erityisosaamista sekä mahdollisesti erilaisia järjestelyjä tai apuvälineitä • lapsi tarvitsee apua ryhmässä toimimiseen, toiminnallista eriyttämistä sekä aikaa perustaitojen harjoitteluun. 	<p>Hoidolliset tuen muodot</p> <ul style="list-style-type: none"> • sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio • lapsen terveydenhoidolliset tarpeet • lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet • perushoittoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
<p>Säännöllinen tuki tai samanaikaisesti useita tuen muotoja toisiaan täydentävinä</p>	<p>Rakenteelliset tuen muodot</p> <ul style="list-style-type: none"> • varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuki • lapsi- tai ryhmäkohtaisen avustajan antama tuki • integroitu erityisryhmä tai ryhmän lapsimäärän pienentäminen • henkilöstön mitoittamiseen tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut • apuvälineiden käyttö • tulkitsemis- ja avustajapalvelut
<p>Lyhytaikainen tai vähäinen tuki</p> <ul style="list-style-type: none"> • yksittäinen tuen muoto tai järjestelyt, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman nopeasti ja varhaisessa vaiheessa 	<p>Pedagogiset tuen muodot</p> <ul style="list-style-type: none"> • lapsikohtainen ohjaaminen • varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut • oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut • viittomien ja kuvien käyttö tai muu kielen ja kommunikation tukeminen • tieto- ja viestintäteknologian käyttö • käytännöt miten lapsi pääsee osaksi vertaisryhmän toimintaa, esim. esteettömyyden huomiointi <p>Laadukas pedagoginen perustyö</p> <ul style="list-style-type: none"> • sensitiivinen lapsen ja perheen kohtaaminen • päivittäinen yhteistyö huoltajien kanssa lapsen haku- ja tuontitilanteissa • havainnointiin ja arviointiin perustuva suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen • pienryhmätoiminta ja lapsiryhmien joustava muuntelu • oppimisympäristöjen muokkaaminen • selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen